

Vrienden van Titus Brandsma

November 2017

Het Vriendenboek Titus Brandsma is uit!

Titus Brandsma was met veel dingen tegelijk bezig. Hij zette zich in voor de emancipatie van katholieken en ijverde tegelijk voor de eenheid van de christenen. Hij deed wetenschappelijk onderzoek en schreef over mystiek in de krant. Hij zette zich in voor de vredesbeweging en de dierenbescherming. Hij was medeoprichter van de Katholieke Universiteit in Nijmegen en hielp vluchtelingen aan geld. Hij richtte de Stichting Carmel College op voor katholiek middelbaar onderwijs en zette zich in voor de rechtspositie van de journalisten.

Toch versnipperde deze veelzijdigheid hem niet. Want achter al deze activiteiten ging iemand schuil die stond voor Gods gelaat. Titus Brandsma was een karmeliet. Zijn verankering in God maakte Titus Brandsma mild tegenover anderen, maar waar nodig moedig en onverzettelijk.

In dit boek wordt Titus Brandsma in al zijn veelzijdigheid belicht in woord en beeld. Vensters waardoor we een glimp opvangen van het innerlijk van deze bezige en toch zo stille karmeliet, die zo vurig verlangde uit God te leven.

Tekst en beeldcompositie: Kees Waaijman.

Prijs: € 19,90 excl. verzendkosten

Verkoop:

- Titus Brandsma Memorial, Stijn Buysstraat 11 6512CJ Nijmegen
- Karmel Boxmeer: Steenstraat 39, 5831JA Boxmeer

Bestelling per mail:

TitusBrandsmaVrienden@Karmel.nl

Titus Brandsma

Titus Brandsma.
O. Carmel.

2017

Getuigenissen

In de aanloop naar de zaligverklaring van Titus Brandsma is in de Nederlandse kranten een oproep gedaan naar getuigenissen van mensen die Titus Brandsma gekend hebben. Door veel mensen is daarop gereageerd, uit alle lagen van de bevolking. Daarom weten we van zijn doen en laten in het alledaagse leven. Maar ook van mede-gevangenen hoe hij in gevangenschap was in Scheveningen, Amersfoort, Kleve en uiteindelijk in Dachau. Uit al deze getuigenissen komt Titus naar voren als iemand die wezenlijk vrij was, die zich niet liet bepalen door de omstandigheden, door het lot, door anderen. De getuigenissen zijn een rijke bron van informatie.

Kapitein Anne Sage Fogteloo was in dezelfde tijd als Titus gevangen in Scheveningen en werd samen met hem op 12 maart naar Amersfoort vervoerd. Daar werkte hij met Titus in het houtkommando. Kapitein Fogteloo behoorde tot de Orde Dienst, een verzetsgroep van militairen, waarvan in 1942 71 mensen de doodstraf kregen en veertien dagen later nog eens 24 mensen. Allen werden geëxecuteerd in Sachsenhausen. Fogteloo werd 'begenadigd', hij kreeg tuchthuisstraf en overleefde de oorlog. Later was hij Gewestelijk Commandant van de Rijkspolitie te Groningen.

Beata Solitudo: Titus Brandsma en zijn cel.

Op 19 januari 1942 wordt Titus Brandsma gearresteerd en dezelfde avond opgesloten in de gevangenis van Arnhem, om de volgende dag doorgestuurd te worden naar Scheveningen, het zogenaamde Oranje Hotel. Hij schrijft de eerste weken vier brieven. Deze zijn later uitgegeven in de brochure 'Mijn cel'. Hij schrijft over zijn verblijf in de cel. Hij vergelijkt zijn gevangeniscel met zijn kloostercel. Daar kon hij door alle werkzaamheden en door het vele beroep dat er op hem werd gedaan, maar zelden langdurig verblijven. Nu in Scheveningen ziet hij er de humor wel van in dat deze cel hem nog op zijn 60ste moet overkomen. Hij beschrijft nauwgezet hoe de cel eruit ziet en hoe hij zich deze meteen eigen maakt. Hij verzint wat praktische oplossingen, voor zover mogelijk, voor de ongemakken en richt de cel in als een kloostercel met behulp van prentjes uit zijn brief. Hij schrijft:

"Beata Solitudo. Ik ben er al helemaal thuis in dat kleine celletje. Ik heb mij er nog niet verveeld, integendeel. Ik ben er alleen, o ja, maar nooit was Onze Lieve Heer mij zo nabij. Ik kan het uitjubelen van vreugde, dat Hij zich weer eens geheel heeft laten vinden, zonder dat ik bij de mensen of de mensen bij mij kunnen. Hij is nu mijn enige toeverlaat en ik voel me veilig en gelukkig.

▲ Cel in strafgevangenis van Scheveningen.

Ik wil hier altijd blijven, als Hij het zo beschikt. Ik ben nog zelden zo gelukkig en tevreden geweest".

Een heel opmerkelijke houding. Je kunt je afvragen: was dat nu werkelijk zo? Zou hij dat nou echt zo ervaren hebben? Maar dan is er de getuigenis van kapitein Fogteloo. Hij schrijft:

Ik kreeg door een vriend een baantje als meeloper of hulpkapper bij de scheerbaas: ik moest namelijk scheermesjes en -kwasten rondbrengen en weer ophalen. Zo zag ik dus vrij regelmatig p. Brandsma. We zaten in de zogenaamde 'cellenbarakken', die afzonderlijk liggen van de strafgevangenis. De bewakers waren Duitsers, o.a. de beruchte Kotälla, SS-lui. Joden en priesters waren in hun ogen het slechtste soort. Door hen werd veel gesnauwd en gescholden, ook geslagen. Dikwijls werd er 's nachts één afgeranseld, en je zat dan in angst: 'Wanneer gaat mijn deur open?'

... Zoals ik zei, zag ik Brandsma dus geregeld. Bij het openen van de cel kwam hij de bewaker altijd tegemoet met een stralende glimlach en als ware hij zijn beste vriend.

De opgewektheid waarmee hij het leed en de vernedering verdroeg was bewonderenswaardig, temeer daar hij, juist omdat hij priester was, met extra minachting bejegend werd. Voor hem werd steeds het slechtste scheermesje bewaard. Ik kon hem er echter steeds uit mijn eigen voorraad en van een ander voorraadjie een afzonderen en hem een nieuwe geven, zodat Brandsma zich niet kapot hoefde te krabben. Hij dankte mij dan steeds met een innig dankbare glimlach van begrijpen.

... De cel van Pater Brandsma was gelijk een kleine kapel. Voor zover hem was toegestaan schreef en las hij veel en hij had van het houten tafeltje een soort altaar gemaakt. Ik herinner mij een paar mooie boeken, ik meen één met Maria er op, die hij tegen de achterwand plaatste. Men zag direct: hier woont een priester. Ook lag er een brevier. Veel

woorden hebben we niet gewisseld want dit stond gelijk met mishandeling en intrekken van gunsten. Wanneer de ijzeren deur dicht ging, was pater Brandsma weer alleen in zijn kleine kapel, ik weet zeker met dezelfde stralende glimlach.

Het is treffend dat deze man precies ziet wat Titus zelf beschrijft. Zijn blijdschap, zijn vriendelijkheid zelfs naar zijn bewakers, de inrichting van zijn cel als een kleine kapel. Het geeft een duidelijk beeld van Titus Brandsma, maar het geeft ook een mooi beeld van de gevoelige en heldere blik van Fogteloo. Een getuigenis waar we dankbaar voor mogen zijn.

Hettie Berflo

Bezinningsreis Titus Brandsma

Kamp Dachau, 2-6 oktober 2017

“...Du holst die Welt aus Ihrem Tod, gibst deinen Sohn in unsere Hände, er ist das Brot das uns vereint”. Deze woorden van Huub Oosterhuis - we zongen ze op de tweede dag van onze reis bij de eucharistieviering in de kerk van de Karmel in Mainz – raakten me diep. En ze zouden de dagen die volgden met me mee blijven gaan. Jouw zoon, Jezus, in de handen van mensen, in onze handen. Toen we in Mainz waren, dinsdag 3 oktober, werd de dag van de Duitse eenheid gevierd. En dit jaar bezocht niemand minder dan Angela Merkel op deze dag de stad. De binnenstad was afgezet. Veiligheidsmaatregelen werden genomen. Overal op straat en ook op de daken van grote gebouwen zag je politie. O ja, het is feest, maar er is ook angst voor geweld en terreur. Het contrast is groot als we in de stille kerk samen met de Karmelgemeenschap en enkele andere aanwezigen bidden, zingen, elkaar de vrede van Christus toe wensen en brood en wijn delen. We zijn verbonden in de kwetsbare zoon van God, die aan ons is gegeven, die ons – ook nu – samenbrengt. Verbonden in zijn liefde vormen mensen een tegenbeweging in een wereld vol kilheid, angst en dreiging. Een tegenbeweging van de liefde.

En steeds moest ik denken aan die zoon van God die wij op deze reis herdenken: Titus Brandsma. Ook hij werd ons gegeven. Ook hij werd gegeven in de handen van mensen. We lazen woorden die hij had gezegd en geschreven, mediteerden, en spraken daarover. We keken naar de speelfilm over zijn leven, we stonden (ook letterlijk) stil bij de gevangenis in Kleve waar hij geestelijk zo’n zware tijd had, we bezochten het kamp in Dachau, waar hij op 19 juni 1942 was aangekomen en ruim een maand later al, op 26 juli, overleed. Samen met de zusters van het karmelitessenklooster hadden we een

viering bij blok 26, de plaats waar de barak heeft gestaan waar Titus verbleef. We lazen uit het dagboek van Rafaël Tjihuis, de medebroeder die hem die laatste weken van zijn leven waar hij maar kon terzijde stond. Tjihuis vertelt van de wreedheden die Titus moest ondergaan, maar ook van zijn vertrouwen op de Heer, van zijn liefdevolle troost die hij bood aan medegevangenen. Tijdens deze viering begint het hard te waaien en te regenen. Opnieuw denk ik aan de woorden van dat lied van Oosterhuis. Zijn zoon, ook deze zoon, aan ons mensen gegeven... We verlaten het kamp om in de kapel van de zusters de eucharistie te vieren... Opnieuw ben ik geraakt. Een tekst uit de bijbel schiet mij te binnen: “Liefde is sterker dan de dood...”. En ik bid het gebed dat we zo pas buiten nog zongen: Bleib mit deinen Gnade bei uns, Herr Jesu Christ. Ach bleib mit deinen Gnade bei uns. Du treuer Gott.

Doekle de Boer

▲ *Doekle de Boer met zuster Irmengard OCD van Karmel Heilig Blut, Dachau.*

Vrienden van Titus Brandsma

Titus Brandsma, mild en moedig

De 75ste sterfdag van Titus Brandsma werd feestelijk herdacht door vele Titusvrienden in aanwezigheid van de generale overste van de karmelieten pater Fernando Millán Romeral, bisschop Gerard de Korte van Den Bosch en vele anderen. Het Titus Brandsma Memorial te Nijmegen was vanzelfsprekend de plaats voor deze herdenking.

▲ Het koffertje van Titus, dat hem tot op zijn laatste reis vergezeld heeft. Een stille getuige.

▲ Pater Fernando Millán Romeral sprak over de inspiratie van Titus wereldwijd, wat zich uit in scholen, vormingscentra, bibliotheken, die zijn naam dragen, tot zelfs een radiostation aan toe.

▲ Falco Thuis, voorzitter van de Vrienden van Titus Brandsma, heet allen van harte welkom.

▲ Prof. Dr. Daniel Wigboldus, voorzitter van de College van Bestuur van de Radboud Universiteit.

▲ Mevrouw Drs. Wobine Buijs-Glaudemans, burgemeester van Oss, hield een boeiend betoog, waarbij zij onze huidige situatie vergeleek met de keuzes die Titus maakte in zijn tijd. Zij liet zien dat Titus Brandsma juist nu voor mensen een inspiratie is om op te komen voor de waardigheid van ieder mens, zoals in Oss gebeurde bij de komst van vluchtelingen.

▲ Bij de Vredesmuur werden nieuwe tegels aangebracht met vredesteksten. Mebius Brandsma brengt een tegel aan namens de Friese Vrienden. Een tekst van Titus: De stim fan de fredestichter giet ferlern altiten wer klinkt opnij it boadskip fan frede.

▲ Prof. Dr. Inigo Bocken, directeur van het Titus Brandsma Instituut, gaf op bescheiden maar overtuigende wijze de betekenis van Titus Brandsma voor de huidige tijd en de crisis waar zij in verkeert. Hij ging daarbij in op het belang van de studie van de mystiek om daar een bron te vinden voor een godsbeeld – maar dat nog gevonden moet worden - wat onze tijd zo van node heeft.

▲ 's Middags was er een forumgesprek over de betekenis van Titus in de praktijk. Met een hartelijk dank voor de deelnemers: Prof. Dr. Kees Waaijman, Prof. Dr. Joan Hemels, bisschop Gerard de Korte, Marieke Peters-Hendriks van het Titus Brandsma Lyceum te Oss en Anne-Marie Bos van het TBI.

Met een stemmige eucharistieviering waarin bisschop de Korte in concelebratie voor ging werd een prachtige herdenkingsdag afgesloten.

Wilt u de inleidingen in zijn geheel lezen: www.titusbrandsmamemorial.nl/vrienden

U kunt ook altijd een verzoek sturen naar: titusbrandsmavrienden@karmel.nl

Vrienden van Titus Brandsma

'Us Titus'

Titus. Wat heeft hij mij te zeggen? Feitelijk weet ik niet zoveel. Maar ik lees weleens iets, hoor een mooie tekst, zie zijn handschrift op de muur en in de vitrines van onze kerk, en ooit was ik mededraagster van de zware urn met as uit Dachau. Persoonsverering ligt me niet; 'Friezen knibbelje (knielen) allinne foar God' lijkt me meer van toepassing.

Door de jaren heen ontstaat er toch een beeld. Van een man die weet wat het leven waard is; het is hem heilig. Niet als een recht om op te eisen, maar als een kostbaar geschenk om te koesteren. Een goddelijke gave die vrij maakt en verantwoordelijk tegelijk. Volgens mij probeert Titus dit te leven en voor te leven. Door kennis te bevorderen en een spirituele grondhouding te stimuleren: binnen de Karmel, in wetenschap en journalistiek, onder katholieken en in de samenleving. In een (bij uitzondering) Friestalige radiorede namens het Roomske Frysk Boun (1931) komt dit mooi naar voren. Vriendelijk geeft Titus de Friezen op hun kop, omdat ze hun vanouds nuchtere aard nogal eens verloochenen en zich laten meeslepen door 'wat de een of ander zo weleens zegt'. Dat komt, zo zegt hij, omdat men de tijd niet meer neemt om over dingen na te denken. Maar wie weet wat het leven vraagt en wat hij daarin te doen heeft, zal dat ook doen. Dit gaat echter niet zonder goede inhoudelijke impulsen. En dan kan, zo meent hij, de recent verschenen Friestalige 'Neifolging van Kristus' goede diensten bewijzen. Een slimme PR-zet, want Titus zelf heeft het voorwoord geschreven in deze uitgave van het Frysk Boun. Maar het gaat om het bredere verband, zo blijkt ook uit het voor die tijd verrassende vervolg. De vertaler is namelijk een protestant. Toch mag dit de 'Roomskenen' niet belemmeren. Integendeel, het bevestigt de waarde van dit 'gouden boekje' voor zowel de protestanten, de Friezen en voor 'wis en seker eltse Roomske Fries'. 'Ús Titus'; wat mij betreft mag hij het zeggen.

Lia van Aalsum

Bud Linthorst, afscheid van het bestuur

Bijna 25 jaar was Bud Linthorst administrateur/beheerder van de Stichting Vrienden van Titus Brandsma. Om redenen van gezondheid heeft hij helaas moeten besluiten zijn taak te beëindigen.

Vanaf het begin was hij zeer actief betrokken bij de Vrienden om het geestelijk erfgoed van de zalige Titus Brandsma in stand te houden. Hij zette zich in bij het vinden van fondsen voor de restauratie en inrichting van de Titus Brandsma Gedachteniskerk en het Bezinnings-

centrum in Nijmegen. Bud Linthorst was niet slechts actief meedenkend maar ook praktisch ondernemend met succesvolle resultaten. Vooral door zijn inspanningen en contacten kwam in die eerste jaren een serie boekjes tot stand met teksten van Titus Brandsma en gebeden voor de vele vereerders en vrienden van Titus Brandsma. Ook was hij zeer betrokken bij het grote project van herinrichting van de omgeving van de kerk.

Wij danken Bud Linthorst van harte voor het vele dat mede door hem tot stand is gekomen voor de promotie van Titus Brandsma. Het was bijzonder prettig met hem te werken. Wij wensen hem nog vele goede jaren samen met zijn gezin.

*Namens de Stichting Vrienden van Titus Brandsma,
Falco J. Thuis o.carm., voorzitter*

***Een volwassen blik 'ziet het mooie,
het lichtgevende steeds verbonden met de
slagschaduw van het onbevredigende!'***

Titus Brandsma' laatste Eucharistieviering in vrijheid

Het was op de late namiddag van zondag 18 januari 1942 dat Titus Brandsma aanbelde aan de pastorie van de Bonifatiusparochie in Amsterdam Oost. Hij had een druk weekend achter de rug. Met name had hij zijn jonge beschermeling uit Armenië, Michael Poladian, bezocht en met zijn pleegouders gesproken over de toekomst van hun pleegkind.

Titus werd door zijn vriend, pastoor Schiphorst, hartelijk ontvangen. Ze hadden veel uit te wisselen: Titus stond op de zwarte lijst bij Nazi Duitsland en hij was zich daar heel goed bewust van geworden.

De andere dag heeft Titus zich voorbereid en omgekleed in de sacristie om de Eucharistie te vieren. De kerk is in 1982 gesloopt, maar de pastorie en de sacristie bestaan nog. De grote pastorie is in 1983 omgebouwd tot een sfeervol "huis van gebed voor alle volken". De sacristie wordt nog gebruikt voor vieringen.

Deze plaats is mij dierbaar geworden sinds 1987 toen ik daar als pastor was benoemd. Alles is in deze sacristie nog intact. Het is in mijn hart een dierbare herinnering geworden aan Titus, omdat hij als een oprechte Karmeliet ook zijn liefde en levenskracht heeft ontvangen uit de omgang met de Heer in de Eucharistie. Titus leefde heel bewust in Gods tegenwoordigheid. Vanuit deze Bron leefde hij voor mensen, in goede en in kwade dagen. Te midden van een drukke agenda straalde hij toch een innerlijke rust uit. Hij leefde uit Gods woord, iedere dag. Niet Titus stond in het

centrum maar de Heer en zijn medemensen, en later, in de vernietigingskampen van Amersfoort en Dachau, zelfs zijn vijanden.

Daarom is deze vertrouwde sacristie te midden van de drukke Dappermarkt voor mij zo kostbaar en onvergetelijk geworden als verwijzing naar het mysterie van de verborgen aanwezigheid van de Heer in de Eucharistie, in zijn Woord en in zijn omzien naar ons in onze wereld.

Tegen de avond van maandag 19 januari 1942 werd Titus Brandsma te midden van zijn medebroeders gearresteerd. Hij was innerlijk rustig, de Heer riep hem opnieuw: "Volg Mij!"

Joop Stam, em. deken van Amsterdam.

***We zijn niet geroepen
grootse dingen te doen,
overal besproken en opvallend.***

***We zijn geroepen
de gewone dingen
op grootse wijze te doen.***

Colofon

Uitgave van:

Stichting Vrienden van Titus Brandsma

Administratie, opmaak en verzending:

Stijn Buysstraat 11

6512 CJ Nijmegen

Tel: (024) 360 24 21

E-mail: titusbrandsmavrienden@karmel.nl

Redactie:

Hettie Berflo en Sanny Bruijns

Vrienden van Titus Brandsma

Titus in beeld

Op 3 november herdenken wij de zaligverklaring van Titus Brandsma. Deze afbeelding is gemaakt door de franciscaan Martini. Het hing als een groot doek in de Sint Pieter te Rome tijdens zijn zaligverklaring in 1985.

In zijn rechterhand houdt Titus een ganzenveer, symbool van zijn journalistieke verzet tegen de NSB-advertenties in de katholieke dag- en weekbladen. In zijn linkerhand de palm van het martelaarschap, teken van de hemelse triomf.

Links onder zien we de muur en het prikkeldraad van het concentratiekamp. Rechtsonder het vuur en de rook van de gaskamers.

Het karmelkleed van Titus rijst op uit het vuur van de oven, het verschijnt tegen de achtergrond van het kleurrijk gebroken licht van de verrijzenis. Alle schema's van de duisternis zijn doorbroken.

Vrienden zoeken vrienden

Titus Brandsma leeft!

Veel mensen voelen zich door hem geïnspireerd, omdat zijn gedachtegoed waardevol en tijdloos is. Ze zien Titus als een dierbare vriend en willen dat gedachtegoed doorgeven.

Ook u kunt zich aansluiten bij de Vrienden van Titus Brandsma

- door een gift, eenmalig of periodiek,
- door een nalatenschap: erfenis of legaat,
- door een machtiging voor een periodieke gift.

Uw giften zijn aftrekbaar voor de belasting door onze ANBI-status.

Het formulier kunt u vinden op onze website. Ga naar titusbrandsmamemorial.nl/vrienden

Wordt u ook een Vriend van Titus Brandsma? Van harte welkom!

U wordt reeds Vriend voor € 10,- per jaar.

Vrienden van Titus Brandsma ontvangen 2x per jaar de Tituskrant.

Meld u aan:

- telefonisch: 024-3602421
- per email: titusbrandsmavrienden@karmel.nl
- per post: Stijn Buysstraat 11, 6512 CJ Nijmegen

Stichting Vrienden van Titus Brandsma

Bank: NL62 RABO 0135897491
NL11 ABNA 0230007732

Bent u al Vriend van Titus Brandsma, maar heeft u uw e-mailadres nog niet doorgegeven? Dan verzoeken wij u vriendelijk dit alsnog te doen, via: titusbrandsmavrienden@karmel.nl

Zo kunnen wij u nog beter op de hoogte houden van ontwikkelingen en activiteiten.

Dank u wel!

Vrienden van Titus Brandsma